

Oglasi, pripisana itd. tiskaju se računajući se na temelju običnog cjenika ili po dogovoru.

Novca predbrojbu, oglase itd. dalje se naputnicom ili položnicom pošt. štationice u Beču na administraciju lista u Puli.

Kod naručbe valja točno označiti ime, prezime i najbližu poštu predbrojnika.

Ko list na vrijeme ne primi, neka to javi odgovarajućem strovenom platu, za koji se plaća poštarina, ako se izvana napiše »Reklamacija«.

Čekovnog računa br. 847.849.
Telefon tiskare br. 38

NAŠA SLOGA

Poučni, gospodarski i politički list.

„Slogom rastu male stvari, a nosloga sve pokvari.“ Narodna poslovice.

odgovorni urednik Jerko J. Mahulja.

Izdaje i tiska Leginja i dr. u Puli ulica Gluša 1.

Glavni suradnik prof. M. Mandić u Trstu

Izlazi svakog četvrtka o podne.

Netiskani dopisi se ne vraćaju niti se računaju, a nefrankirani ne primaju.

Predplata sa poštarinom stoji 10 K u obće, 5 K za seljake } na godinu ili K 8.—, odnosno K 2:30 u pol godinu.

Izvan carevino više poštarina plaća i utužuje se u Pul.

Pojedini broj stoji 10 h., za ostali 20 h., koji u Puli toli izvan iste.

Uredništvo i uprava nalazi se u »Tiskari Leginja i dr. Vica Gluša br. 1. kamo neka se nazovljuju svaprima i predplata

Iz carevinskog vieća.

U Beču, dne 14. nov. 1913.

Nakon poduljeg odmaranja sastala se je zastupnička kuća na redovitu sjednicu opeta u utorku dne 11. o. m. Pregovori između namjestnika Galicije vit. Kurytowskoga radi sporazuma glede izborne reforme između Poljaka i Rusina ostane bar do tada bezuspješni, te su radi toga rusinski zastupnici u zastupničkoj kući nastavili obstrukciju.

U sjednici od utorka držao je rusinski zastupnik dr. Olesnický kod rasprave o porezu na rakiju obstrukcionistički govor, kojim je pobijao rusofilskoga zastupnika Kurilovića. Nakon njega prekinuta je rasprava.

Odgovor ministra predjednika na česka interpelacija.

Ministar predjednik grof Stürgkh odgovorio je zatim na interpelaciju českih zastupnika, kojim su pitali vladu, kako kani opravdati obustavu autonomije i uvođenje upravne komisije za kraljevinu Česku. Ministar je odgovorio dosta obširno ali glavni bijase sadržaj njegovog govora sljedeći:

Gospodarsko stanje Česke bilo je u to doba takovo, da se je moralo spasiti. Zemlji je prietila podupna financijska propast. Zemaljski je sabor bio već dugi niz godina nesposoban za rad, da se od njega nije mogla očekivati nikakova pomoć. Vladi je preostajao jedini put, da na vlastitu odgovornost poduzme takove mjere, koje bi spasile zemlju. Na taj način došlo je do carskog patenta. Sam patent je prolazna mjera, te će biti ukinut dok se poboljšaju prilike. Sankciju za patent ispoljivala je vlada na vlastitu odgovornost.

Što se liče prigovora, zašto se nisu raspisali novi izbori, veli grof Stürgkh, da se izbori nisu mogli raspisati, jer bi bio bez svake sumnje izabran opet sabor nesposoban za rad. Vlada međutim želi dobiti sposoban sabor. Vlada će poduzeti korake za približanje obih naroda u zemlji, a savezno s time i korake za uspostavu saborske radne sposobnosti. On se nada, da će kod toga naći podporu svih rodoljuba, kojima je na srcu gospodarski interes zemlje.

Rasprava o ministrovu odgovoru.

Odgovor ministra predjednika nehljedoše česki zastupnici uzeti mukom do znanja, te je radi toga zastupnik Stanek predložio, da se povede raspravu o ministrovu odgovoru. Niemci bijahu protiv raspravi, te se je o českom predlogu glasovalo polnemice. Za raspravu glasovali su skoro svi slavenski zastupnici, česki socijalni-demokrati i nekoji Talijani. Predlog je bio primljen sa 18 glasova većine. Ovaj slavenski uspjeh kosnuo se njemačkih stranaka i vlade.

U raspravu posegnu prvi govornik česki socijalni-demokrat zastupnik dr. Smeral, koji je rekao, da je jučerašnji dan pokazao, da njemačko-česko približenje leži u najvišem

interesu države. Iz jučerašnjeg ginovanja se vidi, da njemačko romanska većina ne postoji. Malenje je njegove stranke, da bi novi izbori u Českoj samo onda polučili svoju svrhu, ako bi se obavili na temelju reformiranog izbornog reda, gdje bi i radnici došli do svog zastupstva. Česka socijalna-demokracija hoće i želi sporazum s Niemcima.

Drugi česki zastupnik bivši ministar dr. Fiedler reče, da je njegova stranka samo radi toga odustala od namjela, da stavi ministarstvo pod obštru radi uvođenja upravnog povjerenstva u Českoj, jer je znala, da rasprava o tom predmetu ne bi tako skoro mogla doći na dnevni red. Krivnju za pravo nose Niemci iz Česke. Uvođenje upravnog povjerenstva protiv se ustavnosti, a pozivanje vlade na financijsku nuždu i na t. zv. pravo državne nužde nije osnovano, jer nije nikakva nužda postojala. I s običnim ustavnim sredstvima moglo bi se bilo izadi. Ali vlada je ipak pretrala zakoniti put. Ona je svojim postupkom uzbuđenje samo još povećala, te stvorila opasen precedens. Govornik zahtjeva, da se ovim abnormalnim prilikama učini što prije kraj.

Njemački slobodnjak iz Česke zastupnik Ludgmann izjavljuje, da Niemci nisu bili protiv toga, da se povede debata o interpelaciji, nego su samo u interesu financijskog plana bili za to, da se ova debata ne povede sa. I Niemci vide u uvođenju upravne komisije povredu zem. ustava. Ova debata pokazuje, kako su stanovišta obaju naroda još vrlo daleko i kako nova negodbeni akcija nema nikakova izgleda da bi uspjela. Krivnja radi današnjih prilika leži na čitavom ustavnom uređenju Austrije, koja ne dopušta pojedinim narodnostima slobodan razvitak. Ako Austrija u buduću ne bi bila svim tim narodnostnim poteškćama dorasla, moglo bi doći vrijeme, kad će se za Austriju raditi o biti i ne biti. Niemci idu ovim časovima mirno u susret.

Slovenski zastupnik iz Koruške Grafenauer govori obširno o nesnosnom stanju koruških Slovenaca, koji su predani na milost i nemilost domaćim Niemcima.

On tvrdi, da je vlada samo radi toga uvela u Českoj upravno povjerenstvo, jer je htjela Niemcima osigurati njihov gospodujući položaj u zemlji.

Rusini Dr. Okuniewski očekuje, da će se konačno ipak urediti odnoštaji u Austriji tako, da će svaki državljani nastojati, da ostane vječno u Austriji.

Hrvatski zastupnik iz Dalmacije prof. Perić baca svu krivnju radi teških odnoštaja u monarhiji u prvom redu na nesretni dualizam, koji onemogućuje svaku razboritu unutarju i izvanjsku politiku. Vanjska naša politika imala je taj uspjeh da nemamo više nigdje iskrenih prijatelja. U Hrvatskoj vlada samovolja Mađjara a u Austriji zapovieda njemačka manjina. Preporuča vladi neka ne stavlja vjerne Hrvate na jugu na preveliku kušnju.

U sjednici od četvrtka uzео je prvi rieć socijaldemokrat Seliger, koji reče, da

socijalni demokrati žele nastojati zajedno s ostalima oko toga, da iz ove države učine modernu i za život sposobnu državu. Građjanske stranke morale bi konačno uvidjeti, da se to može dogoditi samo na demokratskom temelju.

Poljak Jaworski veli da poljaci vide u uvođenju upravnog povjerenstva povredu ustava. Govornik veli, da bi se konačno moralo predusresti nepodobnostima u zastupničkoj kući. Narodneno opreke nisu tako velike, a da se ne bi putem kompromisa mogle prebroditi.

Slovenski zastupnik iz Trsta Dr. Hlybaf ostro kritizuje postupak i držanje austrijskog sudstva i u svom se govoru dotiče afere sa zastupnikom Ladgemannom. Sigurno je to, da su uzkočebano potpore ustava. Govori da su baš od strane vlade povukli krunu u ovu prijavu debatu. Kad bi vlada znala kakav utisak čine naredbe koje i ona izdaje u ime vladarevo, onda ih ona ne bi nikada izdavala. I tako se gubi pouzdanje i u onim političkim krugovima, gdje se ne bi ni pomišljalo da se u opće izgubiti može. Govornik pokazuje kako se prema Italiji čine u Južnom Tirolu velike utvde, dok se u Trstu pogoduje Talijanima, samo da se ne bi rastepala unio latina, koja bi mogla odlučiti kod glasanja u austrijskoj zastupničkoj kući. Zatim je osudio izvanjsko uplitanje u naše domaće razmirice, što je izbilo osobito na svijelo povodom poznatih dekreta tršćanskog namjestnika, koji bijahu umjestni i zakoniti.

Hrvatski zastupnik Biankini iz Dalmacije reče, da su predstavnici Hrvata i Srba iz Dalmacije prvi, koji shvaćaju borbu Čeha protiv upravnoj komisiji u Pragu i protiv galderju ustava i oni se izjavljuju s njima solidarni. Tako isto solidarni su s Česima u riješenju upravnog sudista. Sve to osjeća hrvatski narod, koji je prisiljen na iseljivanje, jer ne ima ekstenzije u svojoj domovini, pa znade što takova borba znači. Ako se ministar domobranstva tuži, da se iz Hrvatske i Dalmacije iseljava toliko vojnih obvezanika, nije tome kriv narod, nego vlada. Govori zatim o odnoštajima u Hrvatskoj i o nečuvenom progovstru naroda i štampe u Dalmaciji i sudbenih oblasti.

U sjednici od petka uzео je prvi rieć u istoj raspravi česki zastupnik iz Moravske Dr. Stranys, koji reče da postupak protiv Čeha dovodi ove u očaj, ali ipak nisu izgubili nadu u bolju budućnost. Kritizuje oltro postupak ministra povosudja i suce, koje naziva krivokletcima.

Govornik veli, da su Niemci u carevini narod vriedan respektu, i da se austrijski Niemci ne smiju s ujima identifikirati. Njemački narod ima velikih mislioca, ali ne za to »Vertrotelte Wien.« Predsjednik pozvao je govornika više puta na red.

Njemački zastupnik Keßeter odbija u redu nanešenu Beču od predgovornika i opominje vladu, da se ne uprta u apso-lutizam. On vjeruje u opstanak Austro-

Ugarske, ali smo na demokratskom temelju.

Česki zastupnik Choc govori protiv upravnoj komisiji za Česku i veli, da se iz Budimpešta i Berlina vodi politika protivna austrijskim Slavencima. Apelira na Slavene, da se ujedine.

Zastupnik Pitacco iz Trsta ustaje protiv iznimnim mjerama, koje se provode protiv Talijana i protiv postupku sa kraljevskim Talijanima u Trstu. Austro-Ugarska bi kao država trojnog saveza morala nastojati, da bude u dobrim odnoštajima sa Italijom.

Zastupnik Spinčić govori najprije hrvatski pak njemački, osvrnuv se najprije na položaj u Českoj te prešao zatim na hrvatske zemlje, ponajpачe na Istru. (Krasni taj govor donatamo posebice u prilogu. Op. ur.)

Zadni govornik u sjednici od petka bio je Poljak bivši ministar Glombinski, koji je pozvao sve zastupnike na složan rad za korist zemalja i skupno domovine.

Izbor u delegacije.

U čet. tak trajala je redovita sjednica do 5 i pol sata po podne, te je predsjednik urekao izvanrednu u 6 sati radi izbora u delegacije. Od izabranih delegata izabrani su za južne zemlje u monarhiji kao delegati austrijske delegacije kako slijedi: Štajerska: dr. Korosec i Schweiger, kao zamjenik izabran je jedan hrvatski socijal. Koruška: zast. Dobernigg odklonio je izbor, pa je mjesto njega izabran prof. Wainer. Kranjska: dr. Šusteršič, zamjenik dr. Krek. Istra: dr. Malko Leginja, zamjenik M. Mandić. Gorica: dr. Rugato zamjenik Faidulli. Trst: soc. dem. Pittoni, zamjenik Oliva. Dalmacija: dr. Baljak, zamjenik dr. Ante Tresić-Pavičić.

Jedan prešni predlog.

Nasim zastupnikom u Beču došao je glas, kako je jedan dio barbanštine ovog ljeta trpio od suše i, baš pred trgatbu, od grada. Zato su postavili u sjednici zastupničke kuće od 11. novembra 1913. sljedeći prešni predlog zastup. tku dra Leginje, Mandića, Spindića i drugova u poslu bijede:

Visoka kuća neka odluč: »Poziva se c. k. vlada, da narodu sela Manjivorcei, Kujčići, Belavići, Hreljići, Bratulići i Biletići od mjestne općine Barbanške, u političkom kotaru Puli, temeljem izvada, koje je učinilo povjerenstvo, odatano početkom augusta 1913. na lice mjesta radi odspasa poreza, primjerenom novčevnom pripomoći iz državnih sredstava, omognći, kako bi stanovnici onog kraja, što su ljeti 1913. trpjeli od izvanredne suše, a od 16. na 17. septembra 1913. od tuče, mogli sebi za neko doba pripaviti potrebni zaslužak širenjem i popravljanjem cesta i puteva, koji spajaju ona sela i čišćenjem lokve na Paljunu, koja od pamtljivjeka nije u redu bila običena, pri čem bi se mogle porabiti i ženske i druge nepodupne radne sile.«

Ovaj predlog neka se uputi na odbor u stvari bjede, da ga raspravi i o njem iz-

vjesti sa svimi pokracenjima, što jih dopusta poslovni red.

Obrazloženje:

Sela navedena u predlogu izgubila su usljed izvanredne jake suše u prošlog ljetnoj dobi tri četvrtina diela navadne ljetine od žita, sočiva, krmne i krumpira. Tako da je ustanovilo povjerenstvo, koje je dne 4. augusta 1918. bilo na licu mjesta radi odpisa poreza. Jedino ufanje ostajalo je od grozđja, ali i ta je nada narod prevarila, jer je u toč do 16. na 17. septembra tuča potukla većinom vinograde.

Da se hoće popisivati štetu kuću po kuću, trebalo bi izgubiti mnogo vremena i općinu bi to stajalo troška, a nebi odgovaralo svaki, jer kmettine su u ovom kraju i tako prilično jednake; dieljenje ziveža pojedincem pokazalo se je u opće teško i uz najbolju volju nemoguće posve pravdno; dieljenje pripomoći u gotovom novcu još bi bilo manje svrsishodno, a konačno treba i to uzeti u obzir, da se po obstojećem regulativu za pripomoć proti biedi, šteta ne daje pojedincem nikad podpuna; ali ono, što se može dati, treba da bude dano čim brže moguće.

Ostaje dakle najkorisniji način pripomoći za olakšanje biede to, da se dade novca za takova javne radnje, koje se mogu izvesti u istoj okolici i u korist svih, koji su trpili štetu, a mogu se pri tom upotrijebiti nepodpune radne sile.

Takove radnje, kod koje se mogu porabiti, bilo i uz nižu nadnicu, tenake i poodrasi dječaci i djevojčice, koji se ne mogu računati još u prave težake, jesu: prokrivanje i popravak cesta i puteva; kao i čišćenje otvorenih lokava i napojnica za životinju u doličnoj okolici. Tim se daje pučanstvu prilika, da doma zasluži šitak, da ne treba seliti se i da za budućnost izvede nešto opće koristuoga.

Podpisani: dr. Laginja, Mandić, Spinčić i još 21 zastupnik hrvatsko-slovenskoga kluba.

Pogled po Primorju Puljsko-Rovinjski kot.

Predavanja u Narodnoj radničkoj organizaciji u Puli. Kako smo u prošlom broju javili N. R. O. u Puli odlučila je da kroz zimsku sezonu redovito održava poučna predavanja u svojim prostorijama. Seriju predavanja otvara Dr. Zucconi koji će u subotu 22. o. mj. u 8 sati večer držati u dvorani N. R. O. u Puli via Castropola svoje interesantno predavanje „Selo i grad“. Red ostalih predavanja biti će pravodobno javljen. Već sada možemo gotovo sigurno javiti da će se predavanja održavati svake subote u 8 sati večer a biti će u svakom pogledu interesantna i poučna.

Preporučamo dakle narodnim radnicima Pule da se okoriste ovom prigodom i da brojnim odasivom nadare marno nastojanje N. R. O. okolo njihova napredka. Čujemo također da je N. R. O. zainteresirala i pazinaku „Prosvjetu“ koja je običala poslati u Pulu nekoliko predavača.

Pjevačke družbe „Kolo“ iz Zagreba priredilo je prošle subote u Tratu a drugi dan u nedjelju u Pazinu pjevački koncert. Oba koncerta ispalila su sjajno i bila posjećena od mnogobrojnih občinstva. U Pazinu bila je prostrana dvorana Narodnog Doma dubokom puna, a došlo je na koncert stranih ljudi čak iz Polje. Oduševljenje bilo je neopisivo. Iza koncerta bila je večer u istim prostorijama, gdje je palo više nazdravica u čast odličnih gostova. U dojučeršnjem broju javit ćemo ubrinito o tom koncertu.

Banjelo. Ovo što su u nedjelju dne 16. t. mj. naši izrodili „legati“ i „poperdili“ od sebe napravili, vriedno je da se pripovjeda. Sakupili se oni i to samo četvo-

rica iz Banjola, a drugi najveć iz Premanture (živio don Maltich), Gole i Vintijana, u sve 18 ljudi, da se dogovore, koga će za predsjednika, podpredsjednika itd. svome društvu, što su ga nazvali „Unione istriana“ a sa sjedištem baš — u Banjolama. Kako su to sve pametne glave, ni jesu mogli izmedju sebe naći tajnika, jer ne znade ma niti jedan od njih čitati ni pisati. Pača mnogi govore, da je i sam odabrani predsjednik društva (nezrelo momče od 20 godina) bio u neprilici, jer u prvi mah nije znao, kako bi potpisao svoje ime talijanski, premda je 5 godina polazio „leginu“ školu.

Od tih „poperdila“ najmješnjije biva to, što su u svoje društvo upisali kao članove mnoge, koji nipošto ne misle na to, da bi se svome rodu i jeziku izrodili. Ako je to zbilja istina, onda neka odmah kod suda naprave tužbu svi oni, koji su time od „unione istriana“ u svojoj časti povrijeđeni. Kod suda će se već za to ludu društvo naći batina.

„Unione istriana“ nije još do sada našta shodan prostor, gdje bi se smjestila. Niko pošten neće tu copriječiti u svoju kuću, pa ju odbio i Luka Crnobori. Tako valja dragi Luka i budi u tome čvrat kao klisura, pa se nećeš pokajati.

Ovo su prvi znaci tog čudnog društva po imenu „unione istriana“ u našem umjestu, pa već moremo sada zaključiti na umirenje onih, koji su takova šteta začeli, da im se je plod mrtav rodio, jer je oploditelj kršljav i do kosti pokvaren i da ga već ne će moći oživiti, makar ga vinom i rakijom zalijevali. Eh da je vina i rakije, onda puna taka brade.

Onim pak poslatim natjecastima, koji potajice u Banjole dolaze, poručujemo, da se kane čorava posla. Ne isplati vam se delije neznanje, da radi četvorice povrdila po vama zaludjenih k nama dolazite i veliki strah radi toga prethpitate. Mogao bi vam taj strah zaista naškoditi. Dakle pamet u glavu.

Skupština „Hrv. Sokola“ u Medulinu. U nedjelju dne 23. tek. mj. bili će u Medulinu izvanredna glavna skupština istomnoj Hrv. Sokola. Dnevni red: 1. Izvještaj upravnog vieća. 2. Izbor novog odbora. 3. Eventualno. Početak u 2 sata po podne.

Raspisano mjesto. Kod pokrajinske bolnice u Puli raspisano je mjesto kancelarijskog pristava u XI. razredu pokrajinskih činovnika s pravom promaknuća u X. Molbe na zemalj. Odbor do 30. novembra t. g.

Slavna talijanska junta u Poreču u utjecaju zahtjeva od molitelja podpuno poznavanje talijanskog jezika, a samo imat će prednost oni koji se iskazu da poznaju hrvatski i njemački jezik.

Eko kako bi istarska kamoraska junta htjela provesti mir u Istri, gdje nam neće priznati ni u pokrajinskom uredu kojeg i mi skupno plaćamo, da se slušimo svojim jezikom. I ovo neka upamte naši zastupnici kad im bude namjestnik ponovno nudio mir s Talijanima.

Raspisati natjecaju nosi br. 9608 sa nadnevkom 5. t. zaj. a mi smo ga pricili 19. t. mj.

Za Družbu. Prigodom krštenja Mirka Blazine od Mihovila, sakupilo se u veselom društvu za Družbu K 16. Darovao Mirko Cubranić K 2, po i K Martin Blazina, Mihovio Blazina, Gregur Blazina, Spada Pavao, Ante Radola i Vaznoslav Spada; Viktor Vidčić 60 p., po 50 para Anton Martinić, Joyp Bulić, Jakov Juranić i Marija Manzini; po 40 para Pavao Zuban, Jakov Griparić-Barbić, Martin Golja i Anton Filipović; Mate Vrbancac 30 para. P. C. darovao naknadno K 2. Iste sakupile međusobno K 1-30 za „izgublenu ovcu“.

Lošinjski kotar

Is Lošinja. (Nastavak.) Ne zelim ovim uzeti u obranu naše hrvatsko učiteljstvo u ovom kotaru, najbolja obrana neka im budu uspjesi njihovog rada u školi i izvan nje. Sjetiti ću samo g. dopisnika „P. P.“, da imade i medju našim učiteljstvom i kao u svakom staležu i dobroga i zla, pa kao što se n. pr. dobar katolik srdi na onoga, koji napada cjelokupni svećenički stalež radi zlodjela jednoga ili više svećenika, tako se nanaša i najveća nepravnica našem učiteljstvu u ovom kotaru, kada se radi nekolicine njih napada na sve. Ponosom možemo ustvrditi, da je bilo i imade danas u našem sudbenom kotaru hrvatskih učitelja i učiteljica, kojima se možemo kao Hrvat i ponositi, koji su pokazali uspjehe svojeg rada i u školi i izvan nje, a da imade i kukolja, neću zanjekati. Ta gdje ga u životu ne ćemo susresti?

U ostalom ugledajmo se u Talijane. Za njih je svaka njihova škola uzorna, svaki učitelj „un maestro modello“ pa bio on bilo kakvih nazora, postuje ga se, uvažava ga se samo zato jer je talijanski učitelj. Imade talijanskih učitelja baš u ovom našem kotaru, koji su se ogrješili teško u njihovom čudorednom ponašanju, ali im do danas nije njihovo javno mišljenje nikada ništa prigovorilo, niti je tko pokušao omalovažiti njihov sadašnji ugled.

Na alteni način postupaju Talijani i do ostalog Istri sa svojim učiteljstvom i školstvom. Svoje blatno rublje peru medjusobom, skrovito, ne iznataju na javu svoje dabobe, naprotiv pred svijetom znadu zaboraviti sve osobnosti i hvalliti čak ono što je možda i zlo, samo da spase ugled talijanstva. Pričao mi je jednom neki član jednog kotarskog školskog vijeća u Istri, kako talijanski članovi vijeća imaju na sjednicama samo pohvale za njihove škole i učitelje i to osobito za „Legine“ škole, premda su uvjereni o protivnom. Tumačio mi je spomenuti gospodin, da to Talijani čine najviše s razloga, da prikazu pred vladom njihove škole i to baš „Legine“ kako posve odgovarajuće pedagoškim zahtjevima e da im školske oblasti ne čine neprilika kod podijeljivanja javnosti, kod preuzetca škola i t. d. Na učimo se od naših susjeda, kako moramo postupati sa jednokrnom braćom!

U ovaj naš kotar bez dvojbe je došao koji od gospode učitelja pun oduševljenja za buduć rad, ali tako su raztrovani nati društveni odnošaji, da i svetac dodje medju nas, naći će onog kome će se zamjeriti iz bilo koje inadi, te koji neće mirovati sve dok ga ne propne.

Medjusobna mržnja, osobna neprijateljstva, raztrovali su naše mjesne odnošaje, a osobito u ovom gradu tako, da smo dotvili one talosne događaje po našu narodnu stvar to jest učitelj hrvatske škole ne pohadja zabave, koje jedna ili druga učiteljica priredjuje sa svojim učenicima, da ta učiteljica ne ide na predstavi u kojoj sudjeluje stanoviti učitelj; da jedan dio naše inteligencije ne polazi na zabave jednog hrvatskog društva, jer toboše predstavljaju nekoje osobe njima iz osobnih razloga nepoćudne, da drugi dio inteligencije ne prisustvuje zabavi prigodom narodnog blagdana, jer Hrvatska Citaoznica odbija jedno hrvatsko dramatsko putujuće društvo i t. d.

Da ove razmirice u našem gradu našu svoj odjek u okolnim selima, da individualitet A ili B nadje svoje slijedbenike i obolavatelje u ostalim mjestima nasteg kotara nije i ne smije da nam bude na čudo.

Posljedica ove naše besmisleno i ludo medjusobne borbe jest ta, da je naša stvar u ovom gradu u ovo zadnjih par godina u velike nazadovala, i to osobito

pogledom na mladji naraštaj. Nestalo nam je pučkog društva Zore, nestalo hrvatskih pučkih zabava, sva naša mladež gubi se i iznarrowjuje po raznim talijanskim plešovima, zabavama i kinemotografima, predstavama u njihovom „Teatro Bonetti“. (Sliedi konac.)

Is Malog Lošinja. (Svega po malo.) Zadnji sam vam put javio kako je onaj učenik naučičke škole pucao. Svi smo očekivali, da će prestati to nemilo baratanje sa oružjem, ali se prevarismo. Nekoliko dana iza toga začulo se opet pucanje iz iz kuća c. k. činovnika Chersich na Brčini, gdje stanuje nekoliko „uzornih djaka“. Ne treba ni spominjati kakvi je sve strah epopao susjede! Dakako neznamo, da li su što poduzeli pozvani faktori. Bilježimo ovo samo da pokažemo na lijepi odgoj i kulturu lošinjskih janjčara.

Prošlog četvrtka (13. o. mj.) na večer oko 7 sati zavladała je panika na našoj obali. Južina puhala već nekoliko dana, no te večeri baš junacki. Oko 7 sati pokrilo se nebo tmurnim oblacima, iz kojih se izlio silni pljusak. More, koje uslijed klime bilo i onako već dosta visoko, sada se na jednom podiglo i poplavilo za pol skoro metra cijelu obalu i trg. Kako se to dogodilo u jedan čas, nastala je strka na sve strane. Trgovci su imali pune ruke posla dizanjem i spravljanjem robe, ali uzva sve to njezau dospjeli, jer ih more preteklo. Svi su dućani na obali i trgu pretrpjeli, koji veću, koji manju štetu; a bez straha nije prošao nijedan. Za malo časaka, podiglo se more po drugi put, no u mnogo manjoj mjeri. Ovakove „skreci“ čini nam more više puta, no ovakva se već odavno ne sjećamo.

U Hrvatskoj Citaoznici počelo se sa večernjim predavanjima, koja se radi lakšeg razumijevanja popračuju skloptičnim slikama. U dvije nedjeljne večeri držalo se historično-kritičko predavanje o Lurdus sa 100 slika. Zadnje pako nedjelje, držalo se krasno predavanje o našoj prietolnici Zagreb sa 80 slika. S polvaalom moramo reći, da se puk zanima za ova predavanja i prisustvuje u lijepom broju. Doskora će jedan liječnik, držati predavanje o kućnim bolestima i o tuberkulozi, koje će za naše prilike biti vrlo važno. Iza ovog slijediti će drugo vrlo zanimivo.

Dne 10. t. mj. na večer došla je iz Suuka vijest, da imade tamo ranjenih ljudi, pa nek odmah putuje sudbena komisija. Radi oluje nije bilo moguće dolje dva dana. U stvari je ovo: Majka i kći, koje same stanuju u kući, bile su u postelji napadnute i izranjene. Stanje starice je pogibeljno, dok je kći izvan pogibelji. Udaljen pripovijedanja napadnutih, uhvaćeni su jedan otac i sin, ali oni su još uvijek negativni.

Voloski kotar

Nosretna igraona u Opatiji. Od tamo pitu nam 16. o. mj. Pojmlino, g. urednik, što nećete, da dirate u sršenovo gnijezdo, poznato pod imenom madjaroksidovske igraone u Opatiji, ali neblismo htjeli, da pade i na narodno glasilo ona poznata latinaka: tko štiti, taj odobrava pa ovo nas, da katemo i o tom parietci. Nerjerujemo ho, da odobravate ni Vi ni ljeđan istarski Hrvat — li ćete li — istarski Slaven, tako drojbeno poduzete, kao što su zloglasne igraone u obće, poduzete, koje se protivno postojećim zakonima, i do kojeg se može samo stranpućicama i krivuljama.

Sjećati ćete se možda kako Vas je bio napao netko u porečkom „korita-u“ radi toga, što je netko iz Pirantične oduadio u Vašem listu ustrojene ovakve igraone u lječičtstvu u Portoroze. Dopisnik il suradnik rečenog lista doviknuo vam je tada: licitaci! licit! najprije budete smjeralni na igraonu u Opatiji i sudimo pravdno, te priznajmo, da je imao pravo!

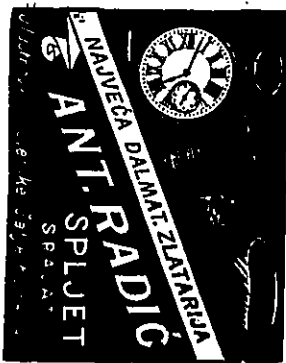
Poziv.

Ovime pozivljem javno sve one, koji imaju sto dobiti od mjenice, zadužnice ili kako drugčije gdje sam ja obvezan kao jamac za budi koji iznos, da se u roku od mjesec dana od danas javu ustmeno ili pismeno podpisanomu, jer poslije tog roka prestajem biti jamac na svim obvezama i za budikoju svotu.

Smoljani (p. Svetvinčat) 13. nov. 1918.
Martin Perković Raponja.

Gostiona

vrio lijepa, sa prostranim vrtom na liepom i prometnom položaju u sredini grada u Puli, iznamljuje se uz povoljne uvjete. Ponude na uredništvo lista.

PEKARNA
LJUDEVIT DEKLEVA
Via Campo Marzio br. 5 - Podružnica Via Roma 14.
Prodaja svježeg kruha tri puta na dan.
Direktna poslužba u dom i u javne lokale.
Predaja svakovrstnog brašna iz najboljeg mlina po dnevnoj cijeni.
Poslužba brza i točna.

8 dana na pokus

Slijem svakomu na 8 dana. Promjena ili novac natrag, pozvrćem:
Amer. sat nikel K 2.80
Roak. patent-sat 3.50
Amer. sat goldin 3.50
Roak. za džepan 4.50
Roak. dvostr. pok. 4.50
Plovnati sat . . . 5.50
Dvostr. pok. posr. 6.50
14 kar. zlat. sat 18.50
Orig. Omega sat 20.50
Budilica, niklov. 2.50
30 cm. vis. 3.50
Marka Junghans 3.50
Radium sv. kaz. 4.50
• 2 zvonca 6.50
• 4 zvonca 8.50
• 6 zvonca 10.50
Ura nihel. 75 cm 8.50
• sa zvon. 10.50
Ura nih. sa sv. i gl. K 14. Okrug. ura bud. 6.50
3. god. plam. jamstvo. Odprama poušćen.
Max Böhmel
Wien, IV. Margarethenstr. 27/429.
Originalni tvornički cionci badava.

- Jeitino česko -
PERJE
- - - za krevete - - -
5 kg. novo žihano K 9.00, bolje K 12.50
bjele pahuljice žihane, 18.50 . . . 24.50
kao snjeg bjele pahuljice žihane . . . 30.50 . . . 36.50
Razasije se franko poušćen.
Zamjenjuje se i prima natrag sa naknadu tovar. troškova.
BENEDIKT SACHSEL, Leba. br. 259
pošta PILSEN, Češka.

Austro-hrv. parobrodarsko društvo na dionice u Puntu.

Plovidbeni red počam od 1. listopada do 31. prosinca t. g.

Redovite pruge po Kvarneru.
Punat-Krk-Glavotok-Malinska-Omlšalj-Rieka svaki dan tamo i natrag.

Baška-Punat-Rieka svake srijede i subote tamo, petak i utorak natrag.

Rieka - Opatija - Lovran - Rab svaki petak tamo i natrag.

Rieka - Opatija - Bell - Krk - Punat - Baška - Rab - Lošinj - Veli - Lošinj - mali (luka sv. Martin) - Neretina svake srijede tamo, četvrtak natrag.

Rieka - Cirkvonica - Baška - Rab - Lošinj - Veli - Čikat - Lošinj - mali svaki ponedjeljak tamo, utorak natrag.

Vrbnik - Šilo - Cirkvonica svaki dan tamo i natrag, utorak produljenje do Rieke.

Plovidbeni redovi badava i franko.

Glavno odpravništvo:
na Rieci Riva Cristoforo Colombo 4, telefon 1264, — u Opatiji na gatu u vlastitom kiosku, telefon 272.

Steckenpferd-Lilienmich-Sapun
od Bergmann & Co. Teleschen u Albe
Jest jedan sapun koji čuva kožu od sušenih pjega i uskrajae ljepu, mekanu i nježnu put, što se sa čuvava dolazćima svatvama može nepobitno dokazati.
Komad po 80 para dobiva se u svim trgovinama, drogerijama i parfumerijama.
Jako se preporuča Bergmannova Lilienmilch-Sapun kao izvrstan sredstvo za njeganje ruku sa gospodje. Cijena u kutima po 70 para kom. Dobiva se po svaki.

Na **obročno isplaćivanje**
Cijene bez utakmice!
Upravo prisjele za dojdću jesensku i zimsku sezonu:
Odjela za gospodu
najnovije vrsti, engleska i bečka moda.
Ogrtači za gospodje
ukusni i vrlo elegantni.
Tkanine za gospodje
zadnja novost u bogatom izboru.
Rubenina za gospodje
od najjednostavnije do najfinije.
Pokrivala za postelju i stol,
Posteljina i stolno rublje
u velikom izboru i u raznim cijenama.
Sagovi za salon stol i pod
Zavjese
iz sukna, baršuna, platna, čipaka i tuta.
Stors, Bofains, Bris-Bise
kao što i sve doćićne stvari.
Baruch Rausch
ulica S. Felicita br. 4.
Dobro! Jeitino! Pravo!

Više kuća u Puli malih i velikih prodaju se otmah uz povoljne cijene. — Uptil neka se dostave na uredništvo lista.

1000 i tisuću slika i raznih predmeta sa muška i ženska odjela su u cjeniku, kojega razasije badava Jugoslavenska raspacavaonica
R. Stormecki, Celje, br. 814.

Motor na plin 3 HP.
prodaje se odmah.
Upitati u tiskari Laginja i dr. Pula, ulica Giulia, 1.

Ustanovljena 1891.
ISTARSKA POSUJILNICA U PULI
registrana zadruga na ograničeno jamčenje
Vlastita kuća (Narodni Dom)
Podružnica u Pazinu.
Daje hipotekarne i mjenbene zajmove i uz mjesečnu otplatu te prima uloške, koje ukamačuje uz
4 1/2 %
čisto bez ikakvog odbitka.
Ustanovljena 1891.

Najbolji česki izvori
Jeitino perje za postelle!
1 kg sivo, dobro oćihano 2 K; bolje 2.40 K; prva vrst polu-svijeto 2.80 K; bijelo 4 K; bijelo, pahuljasto 5.10 K; 1 kg najfinije, kao snjeg bijelo, oćihano 6.40 K, 8 K; 1 kg pahuljica, sivo 6 K, 7 K; bijelo fine 10 K; najfinije prano pahuljice 12 K. Iznad naručbe od 8 kg franko.
Gotovi krepeti iz gustog crvenog, plavog, bijelog ili žutog nankinga, svaki 80 cm dug, 60 cm širok, napunjen s novim, sivim, vrlo trajnim pahuljastim perjem 16 K; polu pahuljice 20 K, pahuljice 24 K; pojedini pokrivači po 10, 12, 14 i 16 K; Jastuci po 3, 3.50 i 4 K. Parline 200 cm duge, 140 cm široke 13, 14.70, 17.80, 21 K. Jastuci 90 cm dugi, 70 široki 4.50, 5.20, 5.70 K. Podperine od liepo prubana tkanine 180 cm duge, 110 cm široke 12.80 i 14.80 K. — Razasije se poušćen počam od 12 K franko. Roba se zamjenjuje ili uzimlje natrag franko; ako se ne dopade vraća se novac. — Cionci badava i franko.
S. BENISCH, Dešenice, 782, Češka.

Bogati izbor
gotovih odjela, ogrtača, paletots za gospodu i djecu.
Novost
Konfekcija za gospodje
englezki zajamćeni nepromoćivi ogrtači.
Krojaćnica I. reda
Ignazio Steiner
GORICA PULA, TRST
Piazza Foro

Govor zastupnika prof. V. Spinčića

prigodom razprave ob ukinuću autonomije u kraljevini Češkoj.

(Hrvatski.) Visoka kućo! Za predmet razprave, koja se vodi evo već treći dan, dosta je veliko zanimanje. Nego onoga, što se je dogodilo u Češkoj a što je dalo povoda raspravi, ima u jednom ili drugom obliku i drugud po monarhiji. Nije dakle osamljeno, pa je s toga i simpatično. Ja ću na to doći u toku svoga njemačkoga govora. A reći ću bar koju i gospodinu predgovorniku dr. Pittacco.

(Prosljeđuje njemački.) Visoka kućo! U raspravi ob odgovoru njegove preuzvišenosti gospodina ministra predsjednika raspravlja se o veoma zanimivom al ujedno i ponekle skakljivom predmetu.

Carским patentom od 26. jula t. g. bilo je imenovano zemaljsko upravno povjerenstvo za kraljevnu Češku.

Tim je prestao djelovati ne samo zemaljski sabor nego i zemaljski odbor Češke te je prenešena njihova vlast na imenovano povjerenstvo; tim se je prekršio ustav; tim se je ukinulo autonomiju jedne najznačajnijih kraljevina monarhije i uveo u njoj stanovit absolutizam (Povik: ne stanovit, nego istinit!), dakle istinit.

Jako je značajno, da radi te odredbe c. kr. vlade nisu je pozvali na odgovornost nasljednici onih, koji su naš ustav napravili, nego nasljednici onih, proti kojim bijaše taj ustav, u obliku kakav je, napravljen. Češke stranke, i to sve, podnesle su interpellacije proti imenovanju onoga povjerenstva, jer se je tim prekršio ustav, povriedito autonomiju Češke.

Ja sam sa svoje strane imao uvijek svoje mišljenje, temeljeće se na iskustvu, o autonomiji, bilo občina, bilo zemalja, bilo drugih korporacija u monarhiji Habsburga. Ako dotična korporacija, občina, zemlja učini ono što hoće vlade ili protiv čemu neće one da slogod poduzimaju, tad vrijeđi autonomija; one se čak i same pozivaju na autonomiju, ako ima pritužbe radi povriede prava i zakona sa strane autonomnih oblasti od onih proti kojima se jih povriedito. Ako pak odnosna korporacija neće ili ne može da učini ono što vlada zahtjeva i treba, tad njoj nije stalo do autonomije, i provadja ono što hoće. Sjetimo se samo na postupak austrijske vlade kod ustanovljenja njemačkih škola u Pragu i Ljubljani i neustanovljenja českih škola u Beču i slovenskih u Trstu (Posve pravo!). Postupak vlade u prva dva slučaja posve je različan od postupka u dva posljednja slučaja.

U slučaju imenovanja zemaljskoga upravnog povjerenstva u Češkoj kaže c. k. vlada, da se može uzećin postupak označiti „državno nužno pravo“, „iznimna odredba“, „stanje ex-lex“, „carsko naredbeno pravo“, „zakonodavstvo u nuždi“, al da je činjenica, da je stanje u Češkoj bila bieda, kojoj se je moralo priskočiti bez obzira na ustavne propise. „Borba narodnih stranaka u kraljevini Češkoj“, kaže vlada dalje, je djelatnost zemal-

ske uprave već od nekoliko godina uništila; zemaljske financije bile su izerpljene; vodjenje najznačajnijih humanitarnih i kulturnih zadataka autonomne uprave je u pogibelj postavljeno, zakonite obveze morale su ostajati neizpunjene; gospodarski glas kraljevine Češke — a time i naše države u obće — bio je na kocki.

To se je dogodilo — govori još uvijek visoka vlada — jedino u skupnom interesu sviju stanovnika kraljevine Češke, a da se nije htjelo ni jedne nit političke nit narodn stranke ni najmanje pogodovati nit kojoj škoditi.

C. kr. vlada iziće dakle, da se normalnim putem, na temelju ustanova zakona ne može pospješivati skupnih interesa stanovnika kraljevine Češke, da se to može učiniti privremeno samo iznimnim odredbama, te da zato ne dostaju obstojeći zakoni, obstojeći ustav, obstojeće drž. uređenje.

Slično stanje pripravlja se, kako se čini i u kraljevstvu Galiciji sa Lodomerijom. I tamo traje borba između dviju narodnih stranaka, i — što me osobito boli — između dvaju slavenskih naroda; ni tamo ne radi već duže vremena sabor; ni tamo nemogu se normalnim putem obaviti razni zadaci, te se je u zadnje doba govorilo o imenovanju zemaljskog upravnog povjerenstva ili zemaljskog upravnog povjerenika. Absolutizam tamo još ne vlada; ali mogao bi biti po analogiji umovanja c. k. vlade svaki čas uveden.

Tako je u dvim najvećim sjevernim sastavnim dijelovima monarhije, u jedrima ujedanjih neodvisnih slavenskih kraljevstvi.

U samoj Ugarskoj još je gore. Tamo vlada neki osobiti absolutizam, oligarhija nastala dokazanom korupcijom, kojoj nije sveto ni jedno pravo nit jedan zakon da dalje vodi magjarski imperijalizam; imperijalizam, koji s jedne strane izsisava i na seljenje tjera nemagjarske narodnosti pa i većinu magjarskoga, a drugu stranu u svoje svrhe takodjer ovisnu polovicu zlorabi.

Najgore pako je u južnim, Hrvatima napućenim zemljama. (Posve pravo!) O Koruškoj neću da govorim, o tamošnjim odnosajima govorio je drug Grafenauer. Tamo vlada absolutizam Njemaca, i svaka i najzadnja država svieta morala bi se sramiti onoga što se tamo proti jednomu narodu, proti Slovincima, događa. Samo mimogred opažam, da c. kr. vlada ne maknu ni prstom proti tlačiteljima u zaštitu tlačeni, i kad bi se jih pitalo, zašto ne, one bi odgovorile, da to nedozvoljava autonomija zemlje.

U zemljama naseljenim Hrvatima, i njihovom braćom Srbinima, nejma medje zasjedanja sabora, u svim tim zemljama vlada se absolutistički.

U Hrvatskoj i Slavoniji, toj majci cijelokupnoga kraljevstva hrvatskoga, nejma već mnogo godina redovitih saborskih zasjedanja; i skoro su dvie godine, što se je na čelo tih dviju krunovina postavilo komesara, kojega volja je zamienila mnoge zakone.

Njegova preuzvišenost gospodin ministar predsjednik Dr. prof. Stürgkh rekao je, odgovarajuć na interpellacije gospodina Dra Šusteršića i drugova, dalje gospode zastupnika Némca, Tusara, Dr. Šmerala, Habermanna, Austa i drugova, kao i gospode zastupnika Dra Adlera, Pernerstorfera, Seitzu i drugova, glede obustave ustava u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, da hrvatski odnosaji, tamo uvedeni absolutizam, „pobudjuju živo saučeće preko medja te kraljevine, imenito takodjer kod suplemenika stanujućih na ovom državnom području“, da on, pošto Hrvatska i Slavonija spada u drugu polovicu monarhije, neće da udje u pojedinosti podnešenih pritužbi, ali da mora ovdje „nabaciti pitanje, koliko bi mogle posljedice i sveukupni utisak već započeta i duboko sižucega iznimnoga stanja u Hrvatskoj i Slavoniji pričiniti se takovima, da budu štetne preko onostranoga područja interesima monarhije u unutarnjosti i na vanka“.

„Namiće se“, reko je gospodin ministar predsjednik dalje, „ovdje uvažuje nebi li se dalje trajanje obezbricijeljenja onih ustavnih uredbi u jednom znamenitom djelu monarhije moglo pričiniti zgodnim dirnuti u sigurnost zajedničkih i onih zadataka o kojim se ima zajednički razpravljati.“

Nadalje ima se uvažiti, u koliko bi duljim trajanjem izvanrednih odnosaja u Hrvatskoj i Slavoniji mogao biti uplivan onaj politički proces naturalizovanja, koji se zbiva u posljedku provedenoga utjelovljenja Bosne i Hercegovine monarhiji, i kojega očuvati od zaprieka znači životni probitak Austro-Ugarske.

Konačno nebi se smjelo, reko je gospodin ministar predsjednik, „tom zgodom pustiti posve izvan uvažanja obzir na položaj morarhije na vanka obzirom na bliže njoj probitke.“

Sa označenim gledišta nebi se prema razvoju odnosaja ni c. kr. vlada mogla oteti dužnosti, da ulovi moment, u kojem bi ju utvrđenje takovih probitcima monarhije protivnih upliva prisililo, da se zauzme za zaštitu tih interesa.

Već danas smie se pako — to bijaše dne 18. aprila 1912. — „s istih gledišta izraziti nadu, da će čimbenicima odgovornim za upravu Hrvatske i Slavonije uspjati, naći sredstva i puteve, kako da Hrvatska i Slavonija dodju čim prije do uziivanja podpune ustavnosti“.

Tako je govorila njegova preuzvišenost austrijski gospodin ministar predsjednik u javnoj sjednici zastupničke kuće carevinskog vieća dne 18. aprila 1912., i kuća mu je živo odobravalu i pljeskala. Sada imademo 14. novembra 1913. Od onda prošla

je godina i po, a Hrvatska i Slavonija imadu još uvijek komesara, ustav je još uvijek obustavljen, i sve ono što je njegova preuzvišenost gospodin ministar predsjednik označio kao moguću posljedicu trajanja iznimnoga stanja u Hrvatskoj i Slavoniji, zbililo se je u nutranjosti i izvan monarhije. Nada njegove preuzvišenosti gospodina ministra predsjednika, izrečena na svrsi odgovora na interpellaciju, da će stanovnici Hrvatske i Slavonije skoro uživati podpunu ustavnost još se uvijek nije ispunila — znak takodjer, kako je slab koli naš parlament toli naša vlada, i svi koji s njom drže, naproti magjarskim oligarhijama i njihovim pomoćnicima.

Dogodila se je dosta promjena u osobi komesara; i taj raspravlja već više mjeseci, sam ili pomoću magjarskoga ministra predsjednika, sa svim hrvatskim strankama, izuzam pravu stranku prava, o razpletuju hrvatske krize. Tim razpravama zaleže se pako toliko i vode se takovim načinom, da se jih ne može drugačije označiti nego igrom sa najvišim krugovima monarhije i sa hrvatskim strankama, koje su se u te razprave upustile.

Sve što sa ima učiniti u svrhu rješenja i rvsatske krize, može se obaviti u par dana, a to je: ukinutje protizakonitoga zakona o željezničkoj pragmatiki, objavljene nekihjih već davno sankcioniranih zakona, kao obće vršenje zakona sa strane ugarsko-hrvatske vlade u Budimpešti i njezinih organa u Hrvatskoj i Slavoniji; i najpade ukinutje komesarijata i raspis slobodnih izbora. Tad neka napried odlučuje volja zakonitog zastupstva Hrvatske i Slavonije u društvu sa za to pozvanim čimbenicima.

Kako su se stvari razvijale u Hrvatskoj i Slavoniji i kako se još uvijek razvijaju, škodilo je znatno interesima monarhije na vanka i u nutranjosti, osobito u Hrvatskim zemljama Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Istri, u kojima svim nije mnogo bolje nego li je u njihovoj matiči zemlji.

Bosna i Hercegovina došla je do tako zvanog ustava tek poslije 30 godina iza njezine okupacije sa strane monarhije, i to pod pritiskom događaja u Carigradu, gdje se je tada bilo proglasilo ustav. Ali kakav je taj ustav, taj bosansko-hercegovački? Od koliko vlada i korporacija je odvisna volja tamošnjega narodnoga zastupstva, pod kolike kuratele je ovo posljednje postavljeno? Koliko sve je zasjedno tamošnji sabor u ovo četiri do pet godine njegovoga obstanka? Uzeto sve skupa i u Bosni i Hercegovini vlada se absolutistički.

U Dalmaciji ne zasjeda sabor već dugo; i tamo vlada se absolutistički, pače gore, uvelo se policijsku vladavinu, da njoj treba para tražiti, kako je to jučer drug Blankini izložio. U očii nekihjih pojava, koje se nastale jedino radi neprijateljskog postupka sa strane vlada proti hrvatskom narodu, živio on u kojem mu drago djelu hrvatske domovine, imenito u

matice zemlji, poduzelo se je sve moguće policajne mjere i iste se svaki dan nove; hoće se čak — baš smjerno gospodo — učenike srednjih škola monturirati. Neće se da se ide na izvor nezadovoljnosti, na nepravice, koje se počinja hrvatskom narodu od dana na dan već godine i godine i desetljeća; neće se, da se krene na pravi put i da se oslobodi pučanstvo sveukupnoga kraljevstva hrvatskoga od štitništva i jarma drugih naroda. Nek budu gospoda od vlade stalna, da se zadovoljstvo pučanstva neda odkupiti nit milionima, o kojima se često glede Dalmacije govori, a koji se u istinu toliko nešaju; to se može dogoditi jedino udovoljenjem opravdanih želja celokupnoga naroda hrvatskoga. (Odobranje.)

Zemaljski sabor Istre — a o tom kao i o tamošnjem zemaljskom odboru hoću koju više reći — ne radi već više godina, i to s razloga, jer pozitivne zakone, kadodjer temeljne državne zakone, kao i na njima temeljeće se previše odluke, gaze oni, koji se u njem prikazuju kao većina. Za Hrvate i Slovence Istre — veliku većinu pučanstva pokrajine — neobstoji ravnopravnost, ustanovljena § 19. D. T. Z. od 21. decembra 1867. D. L. br. 12., posebice priznata od Njegova Veličanstva cesara i kralja previšnjim odlukama 14. septembra 1895. i 17. februara 1898., i kao pravovaljano potvrđena odlukama carevinskog sudišta u Beču k br. 5., 6. i 111. iz godine 1888. Nit u saboru nit u zemaljskom odboru ne poštuje se hrvatskoga ili slovenskoga jezika.

Isto tako kako se gaze jezikovni zakoni, gaze se i drugi sa strane vladajuće talijansko-liberalne stranke; tako naročito novostvoreni § 23. zemaljskoga reda iz godine 1908., po kojem bi se moralo brinuti jednako mjerno za gospodarske i kulturne potrebe hrvatskog i slovenskog pučanstva, a nečini se, već se upravo razišno uporabljuje zemaljska sredstva za Talijane i talijanske svrhe. § 23. zemaljskog reda za Istru je nov paragraf, te je bio stvoren u znamenju mira izmed obiju narodnosti i pod patronatstvom c. k. vlade. Kod toga je osobito radio moj drug i prijatelj dr. Laginja, koj je tada, kako se čini, zaboravio na zapletnost naših narodnih protivnika. I tajnovno stvoreni paragraf vriedja većina zemaljskog odbora skoro svaki dan.

U tom paragrafu se kaže (čita): „Sabor raspravlja i zaključuje o tom kako da smogne sredstva potrebita za ispunjavanje njegove djelatnosti za zemaljske svrhe, za imetak, za zaklade i zavode zemlje, u koliko ne dostaju dohodi obstojećeg

temeljnoga imetka. U tom obziru mora valjati načelo, da se pobrine u mjeri odgovarajućoj stvarnim obstojećim odnosajima za gospodarske i kulturne potrebe koli talijanskoga tili slavenkoga pučanstva pokrajine, naročito i brigom za ustanovljenje još manjkajućih zavoda i uredbi. Sabor je ovlašten nametnuti i držati namete na izravne poreze do 10%. Za više namete izravnih porezima i druge zemaljske pristojbe treba cesarsko odobrenje.“

Ne drži se, kako rekoh ni toga paragrafa; sve se čini u prilog Talijana, za njihove gospodarske i kulturne svrhe, i skoro ništa u prilog gospodarskih i kulturnih probitaka Hrvata i Slovenaca.

To se događja doista ne usljed postupka zemaljskog sabora nego zemaljskog odbora.

Pošto se je najme nepoštovanjem ravnopravnosti i razišnim u prilog talijansko-liberalne stranke postavljanim predlozima sabor razpršilo, obavljaju poslove tlačenja Hrvata i Slovenaca u pokrajini većina zemaljskog odbora, pri čemu na predlog c. k. vlade od Njegovoga Veličanstva imenovani zemaljski kapetan na svaku bilo još jašniju nezakonitost i protuzakonitost privoluju, nju izrično ili mučke priznaju, i Njegovomu Veličanstvu na odluku nepodastire, u obće sa većinom proti manjini bezuvjetno ide.

Slično kako § 23., povriedjuje, kad treba većina zemaljskoga odbora takodjer § 42. istarskoga zemaljskoga reda. Po tom paragrafu zahtjeva se za moći pravovaljano odlučivati o taksativno navedenim predmetima prisutnost najmanje jednoga slavenkoga člana zemaljskoga odbora; ipak čine se odluke u rečenim predmetima i u neprisutnosti jednoga takovoga člana, a zemaljski kapetan ne poduzima odnosno propisanih koraka proti tomu.

Referati u zemaljskom odboru tako su podijeljeni, da najznamenitije imadu trojica članova talijansko-liberalne, a ostale malo vriedne dvojica hrvatsko-slovenske stranke. U sjednicama zemaljskoga odbora stvaraju se u 90 po sto slučajeva odluke, koje su u prilog Talijana, i jako često na štetu Hrvata i Slovenaca. (Čujte! Čujte!)

Od svih zemaljskih namještenika: kod zemaljskog odbora, kod zemaljskog vjerskoga zavoda, kod zemaljskog poljodjelskoga zavoda, u zemaljskoj bolnici, na zemaljskoj realnoj gimnaziji, su svi osim jednog pomoćnog liečnika u bolnici — Talijani (Čujte! Čujte!), koji još k tomu u velikoj većini nepoznadu jezika ve-like većine pučanstva pokrajine.

I odaslanci zemaljskog odbora u razne korporacije, kao što su zemaljsko školsko vijeće, kotarska školska

vijeća, kotarski cestovni odbori itd. — a u Istri ima čisto hrvatskih ili slovenskih kotara — su sami Talijani, izuzam jednoga odaslanka u zemaljskom školskom vijeću.

Dok postoji za Talijane raskošno uredjeni poljodjelski zavod, poljodjelska škola, uzor-pivnica, nejmaju Hrvati i Slovenci, istiniti poljodjelci, nikakvih takvih zavoda. Zemaljsko kulturno vijeće, kojega predsjednika imenuje Njegovo Veličanstvo na predlog c. k. vlade, ne pripoznaje nit hrvatskog jezika, i neće da pristane na ustanovljenje narodno odijeljenih kotarskih zadruga, gdje mu to u narodnom obziru ne prija. U obće i ta je institucija, institucija za potlačivanje.

Nit one iznose, koji bijahu predvidjeni u proračunu za 1908. za cestovnu i vodogradnju u hrvatskim i slovenskim občinama — a proračun od godine 1908. vuče se uvijek dalje — ne troši se u te svrhe, nego u posve druge.

Zemaljski dohodi troše se od godine 1908. u obće bez proračuna u prilog Talijanima i u svrhe potlačivanja pokrajine, a obračuni ne prikazuju se pravodobno niti članovima zemaljskoga odbora.

Većina zemaljskoga odbora povukla je na se, uzela za se vlast zemaljskog sabora, i misli da može i unapred, bez sabora a kao sabor, po miloj volji vladati.

Ona misli da to može činiti, jer je stalna, da zemaljski kapetan neće obustaviti njezinih protuzakonitih odluka, i jer zna da nit c. k. vlada neće poduzeti nikakvih koraka u zaštitu zakona. Samo jednom je posegla i za tada je pomoglo. Posle toga pusti da zemaljski odbor u protuzakonitostima dalje koraca.

Ona, najme c. k. vlada, pogoduje tim jednu a ošteteje drugu stranku; ona nepospješuje jednakomjerno probiti sve stanovnika pokrajine: ona stoji, hoćeš nećeš, u borbi obiju narodnih stranki, na strani jedne proti drugoj; ona se ne osvrće na biedu u kojoj se nalazi hrvatsko i slovensko pučanstvo pokrajine, i pusti nebušnjeno da se zakoni gaze.

Sva čast autonomiji, al je absurdno nit pomisliti, da ima u pravnoj državi organa javne uprave, i to organa kojimu stoji na čelu po Njegovom Veličanstvu imenovani zemaljski kapetan, koji smjedu postupati samovlastno, i koji ne trebaju da se drže zakona. Takav postupak autonomnih zemaljskih oblasti, i c. k. vlade naprama njima, prouzrokuje medju pučanstvom najveću ogorčenost i gubitak pouzdanja u pravo i zakon kao i u oblasti, i proizvadjja podpunu anarhiju u upravu, te ruši, da govorim sa jednim

dielom gospodske kuće, javnu pravnu svjest.

Usupor osobito ljubavi austro-ugarskih vlada napram talijanskom življu u Istri, i drugud; usupor okolnosti, da je Italija saveznica austro-ugarske monarhije, nebi se smjele vlade ove posljednje dati voditi i na dalje po uplivima iz Italije, odnosno i Njemačke — gle medju ostalima Crispijeve memoire —, nego bi morali bez obzira na ikoga činiti da Hrvati i Slovenci Istre uživaju prava, koja su njim zakonima zajamčena.

Obično kaže vlada: Tuže se Sloveni, tuže se Talijani, vlada dakle udara srednjim putem! To pak nije istina. Nek se ne sluša naprosto rieči, nego nek se ispituje činjenice. Neka se pregleda, kako se postupa i sa strane c. k. oblasti sa talijanskim a kako sa hrvatskim i slovenskim jezikom; nek se pogleda koliko škola i kakovih imadu Hrvati i Sloveni, a koliko i kakovih Talijani itd., itd. Ovdje bi se moglo gospodinu predgovorniku dru Pitacco mnogo toga uzvratiti. Ja ću samo dvoje opaziti. Ja nisam prijatelj absolutizma ni absolutističkih mjera; moram pak otvoreno reći, da se nesmie odsuditi nit namještenika u Trstu nit tjednoga predstavnika c. k. vlade n. pr. s toga, što je oživotvorio njoke jasne ustanove zakona. Vidi se u ostalom, radi čega se Talijani i njihovi prijatelji odje u Beču, pak u Rimu i Berlinu, razdražuju, kad viedu proti odredbama, kakove su one radi inozemnih namještenika. Autonomija — to je moja druga opazka naprama gospodinu dru Pitacco — nesmie tako daleko ići, da se nebi smjelo postupati proti onima, koji su proste takove skupnili obćinskih dobara držali u službi, kako to bijaše na primjer u Puli slučaj. (Glasovi: Posve dobro!)

Ako u Istri, ako u Českoj, ako u drugim dielovima monarhije vladaju odnošaji, kako sam jih nelakmo, to su tomu krive različite vlade, koje se nisu držale zakona, naročito ne onih o ravnopravnosti naroda, to je tomu kriva nutarnja i vanjska politika vlada, i kriva je dualistična uredba monarhije. Te odnošaje ne može se nit nesmie odobravati; al oni su tu i pokazuju, da tako, kako bijaše do sad, nesmie ići dalje. Absolutizam ne može nit nesmie vladati. Ne ostaje drugo, nego da se traži druge puteve, puteve prava i zakona za sve; da se promjeni nutarnja i vanjsku politiku; da se postavi monarhiju na druge, povjestne i prirodne temelje. To bi se imalo dogoditi čim prije, jer bi inače moglo biti prekasno. (Živačno odobranje i pljeskanje. Govorniku čestitaju.)

